



شورای عالی حوزه علمیه قم  
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران  
مدرسه علمیه ریحانه اصفهان

مقاله علمی – پژوهشی

عنوان:

# نقش سیاسی شهید مطهری در انقلاب اسلامی ایران

پژوهشگر:

راحیل حسینی

شهریور ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

## چکیده

این تحقیق در نظر دارد نقش سیاسی مرتضی مطهری در انقلاب اسلامی ایران را با تکیه بر منابع مکتوب و پژوهش های نوین، به روش تاریخی مطالعه کند. شهید مطهری یکی از فیلسوفان فرزانه بود که در روند پیروزی انقلاب اسلامی و تربیت نسل دینی و انقلابی نقش حائز اهمیتی داشت. ایشان یک مبارزه ی علمی و عملی را نزدیک به سه دهه از کرسی های دانشگاه و کانونهای روشنفکری آغاز کرده که در این راستا در کشاکش اندیشه های آزادیخواهانه و دستکاری آرمانهای مذهبی و روشنفکران عدالت خواه قرار گرفته بود. ایشان در کسوت روحانی مبارز، سنگینی روشنگری اذهان عمومی و هدایت مسیر نهضت و جلوگیری از به بیراهه رفتن اهداف انقلابی را عهده دار بود. در واقع آیه الله مطهری مصداق واقعی روشنفکری دینی بود که در خلق انقلاب در ایران، با ایفای نقش سیاسی مؤثر بود. آنچه را با یاد اسلام شناس پرآوازه و عالم همیشه نوآور و اصلاح طلب تاریخ معاصر، شهید مظلوم آیت الله مطهری به قلم آمد نگاهی به تاریخ پر فراز و فرود ایران با توجه به فعالیت های سیاسی ایشان می باشد. هدف از این پژوهش پاسخ به این سوال است که شهید مطهری در حوادث ایران چه نقش های سیاسی داشت؟ شهید مطهری که از مفاخر انقلاب ما بود نیاز به شناخت عمیق و وسیع دارد، از این روی ضرورت ایجاب می کند تا به عنوان یک الگو و اسوه شناخته شود و به جوانان معرفی گردد از نتایج این تحقیق اینکه، استاد با تهذیب نفس و ریاضت های دینی دارای شخصیتی بود که در هیچ زمینه ای خود را بر دیگران برتر نمی دانست. همین اندیشه منجر شد تا استاد برای رسیدن به پیروزی انقلاب در عرصه های فرهنگی - علمی، سیاسی، اجتماعی تا سر حد جان مبارزه کند تا جایی که جان گرانهای خود را نیز در این راه فدا کرد.

**واژگان کلیدی:** شهید مرتضی مطهری، سیاسی، ایران.

## فهرست مطالب

|                                                 |           |
|-------------------------------------------------|-----------|
| مقدمه .....                                     | ۱         |
| <b>۱- زندگی نامه شهید مرتضی مطهری.....</b>      | <b>۳</b>  |
| <b>۲- اقدامات سیاسی.....</b>                    | <b>۱۳</b> |
| ۱- فعالیت های سیاسی در قم .....                 | ۱۳        |
| ۲- فعالیت های سیاسی پس از مهاجرت به تهران ..... | ۱۷        |
| الف- مبارزه علمی با مکاتب انحرافی .....         | ۱۷        |
| ب- نقش استاد در جریان ملی شدن نفت .....         | ۱۸        |
| ج- قیام ۱۵ خرداد ۴۲ .....                       | ۱۹        |
| د- استاد مطهری پس از تبعید امام خمینی(ره) ..... | ۲۴        |
| <b>۳- فعالیت بعد از انقلاب .....</b>            | <b>۲۷</b> |
| الف- کمیته استقبال از امام خمینی(ره) .....      | ۲۷        |
| ب- همه پرسی حکومت جمهوری اسلامی ایران .....     | ۲۹        |
| ج- شورای انقلاب .....                           | ۳۱        |
| د- گروهک های مخالف استاد مطهری .....            | ۳۲        |
| <b>نتیجه گیری.....</b>                          | <b>۳۵</b> |
| <b>پیشنهادهات.....</b>                          | <b>۳۶</b> |
| <b>فهرست منابع.....</b>                         | <b>۳۷</b> |

## مقدمه

از شخصیت های مهم و موثر انقلاب، شهید مرتضی مطهری است. وی که در ۱۳ بهمن ۱۲۹۹ ه.ش در قریه فریمان در یک خانواده اصیل روحانی متولد شد، همراه با نیروی انقلابی ایران در صدد مبارزه با دیکتاتور و استکبار پرداخت و در تاسیس جمهوری اسلامی کمک شایانی انجام داد. بنابراین این سوال مطرح می شود که آیه الله مرتضی مطهری چه نقش سیاسی را در انقلاب اسلامی ایران ایفاء نمود؟ پاسخگویی به این پرسش، هدف اصلی این تحقیق است.

صفحه های تاریخ پر از وجود شخصیت هایی است که تاثیر گذار بر جامعه ها و ملت ها بوده اند یکی از این شخصیت ها شهید مرتضی مطهری است. وی که با اقدامات و فعالیت های خود در تسریع روند پیروزی ایران موثر بود می توان به عنوان الگویی برای جوانان مسلمان و شخصیت های مذهبی - سیاسی باشد. بنابراین اهمیت دارد تا با بیان سیر فعالیت های این شخصیت اسلامی دیدگاه های تازه ای پیش روی دیگران قرار داد.

نوشته های محققانی چون؛ سیدحسین شفیعی دارابی، محسن مؤمنی، عبدالله نصری، محمدعلی دهقانی، محمدحسین واتقی و ..... درباره شهید مطهری را بصورت های گوناگون می توان گوشه ای از این گونه تحقیقات دانست.

در این پژوهش، گردآوری اطلاعات و داده های تاریخی بر اساس روش کتابخانه ای و مبتنی بر منابع و اسناد اصیل و معتبر، که برخی از آنها در بررسی منابع آمده اند، انجام شده. اثر حاضر در پی پاسخگویی به سوالات ذیل است:

۱- مختصری از زندگینامه مرتضی مطهری شرح داده شود؟

۲- نقش سیاسی آیه الله مرتضی مطهری در انقلاب اسلامی ایران چه بود ؟

این مقاله در مسیر خود با پاره ای مشکلات روبه رو شد که مهمترین آنها، گستردگی و پراکنده بودن مطالب در زمینه «نقش های آیه الله مرتضی مطهری در انقلاب اسلامی ایران» بود، به طوری که اگر پژوهشگر دیگری بخواهد همین عنوان را تحقیق کند می تواند از زوایا

## پیشنهادهات

از مباحثی که هنوز در این عنوان جای کار دارد؛

۱- آیت الله مرتضی مطهری، اسلام شناس، ایدئولوگ و نرم افزار فکری انقلاب اسلامی، در شرایط چالشی رقابت های ایدئولوژیک دهه های ۴۰ و ۵۰، هم زمان با مبارزه سیاسی بارژیم پهلوی، در جبهه ای فراگیر به مبارزه ای فکری و فرهنگی پرداخت. تبیین نظریه فرهنگی استاد مطهری، با بررسی شرایط و مقتضیات آن عصر و نیازهای آینده انقلاب و نظام اسلامی میسر است. بر این اساس می طلبد محققین به تبیین و تحلیل زوایای مختلف نظریه فرهنگی استاد پردازند.

۲- بررسی تطبیقی اندیشه های شهید مطهری با دیگر نظریه پردازان است. هر چند که در شناساندن ابعاد وجودی شخصیت ایشان تا کنون تحقیقات ارزشمندی صورت گرفته است، اما از آنجا که به جرأت می توان گفت ایشان یکی از تئوری پردازان جمهوری اسلامی ایران به حساب می آیند، بنابر این شایسته است در تحقیقی جامع به بررسی تطبیقی اندیشه های ایشان پیرامون مسائلی چون حکومت اسلامی، مشروعیت و اصول قانون اساسی و... در تطبیق با اندیشه های دیگر بزرگان پرداخته شود.

۳- دیدگاه ها و نظریات ایشان در باب ولایت فقیه از آنجایی که این مبحث بسیار کلیدی و اثر گذار می باشد و از سوی دیگر در اول انقلاب بسیار جنجال برانگیز بوده، بنابرین هر کدام از نظریه پردازان بصورت کامل دیدگاه های خود را در این زمینه بیان نموده اند. بررسی دیدگاه شهید مطهری نیز می تواند در حد عالی اثرگذار باشد.

## فهرست منابع

\* قرآن کریم

### منابع فارسی

- ۱- استادی، رضا، گروهی از دانشمندان شیعه، قم، ۱۳۸۳ ش.
- ۲- امینی، داود، جمعیت فدائیان اسلام و نقش آنها در تحولات سیاسی اجتماعی ایران، تهران، انتشارات مرکز اسناد، ۱۳۸۱ ش.
- ۳- انتشارات صدرا، لمعاتی از شیخ شهید، تهران، صدرا، ۱۳۷۰ ش.
- ۴- بسطامی، رضا، خاطرات علی دانش منفرد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴ ش.
- ۵- بشیری، عباس، انقلاب و پیروزی، هاشمی رفسنجانی کارنامه و خاطرات سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۵۸، نشر معارف انقلاب، تهران ۱۳۸۳ ش.
- ۶- بیانات رهبر انقلاب امام خامنه ای در دیدار علما و روحانیون خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۰۷/۱۹.
- ۷- پهلوی، محمدرضا، انقلاب سفید، تهران، کتابخانه پهلوی، ۱۳۴۶ ش.
- ۸- جمعی از پژوهشگران حوزه ی علمیه قم، گلشن ابرار، ج ۲، چاپ سوم، قم، نشر معروف، ۱۳۸۵ ش.
- ۹- جمعی از فضلا و یاران، سرگذشت های ویژه از زندگی استاد شهید مرتضی مطهری، ج ۳، چاپ اول، تهران، ذکر، ۱۳۶۶ ش.
- ۱۰- حسینی، سیدسعید، آینده بشریت از دیدگاه استاد شهید مطهری، چاپ دوم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۸ ش.
- ۱۱- خردمند، محمد، شهید مطهری مرزبان بیدار، چاپ اول، تهران، نشر بین الملل، ۱۳۸۰ ش.

- ۱۲- خلجی، عباس، اصلاحات امریکایی و قیام پانزده خرداد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱ش.
- ۱۳- دوانی، علی، خاطرات من از استاد شهید مطهری، انتشارات صدرا، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۲ش.
- ۱۴- دهقانی، محمدعلی، سرگذشت مطهر زندگی نامه استاد شهید مرتضی مطهری، چاپ اول، تهران، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۷۹ش.
- ۱۵- رازی، محمد شریف، گنجینه دانشمندان، ج ۱، چاپ اول، تهران، ۱۳۵۲ش.
- ۱۶- روحانی، سیدحمید، نهضت امام خمینی (ره)، ج ۱، تهران، عروج، ۱۳۷۵ش.
- ۱۷- ستوده، امیررضا، سیدناصری، حمیدرضا، پاره ای از خورشید، تهران، موسسه نشر و تحقیقات ذکر، ۱۳۸۸ش.
- ۱۸- شفیعی دارابی، سیدحسین، یادواره استاد شهید مرتضی مطهری، چاپ اول، قم، مهر، ۱۳۶۰ش.
- ۱۹- طباطبایی، صادق، خاطرات سیاسی- اجتماعی دکترصادق طباطبایی، ج ۳، چاپ دوم، تهران، عروج، ۱۳۸۷ش.
- ۲۰- طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، مترجم ابوالقاسم پاینده، ج ۴، تهران، اساطیر، ۱۳۶۲ش.
- ۲۱- قاسمپور، داوود، دهه سرنوشت ساز، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۵ش.
- ۲۲- قاسملو، اکبر، آقاجانپور، معصومه، تاریخ شفاهی کمیته استقبال از امام خمینی (ره)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳ش.
- ۲۳- قدیانی، عباس، فرهنگ توصیفی تاریخ ایران از دوره اساطیری تا پایان عصر پهلوی، ج ۴، چاپ پنجم، تهران، فرهنگ مکتوب، ۱۳۷۸ش.
- ۲۴- گلی زواره، غلامرضا، ناصح صالح، چاپ اول، قم، انتشارات حضور، ۱۳۷۸ش.
- ۲۵- مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۱، چاپ سوم، تهران، انتشارات صدرا،



۱۳۷۲ش.

۲۶- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، خاطرات و مبارزات شهید محلاتی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷ش.

۲۷- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، سیری در زندگی استاد مطهری، چاپ چهارم، تهران، صدرا، ۱۳۷۶ش.

۲۸- مرکز اسناد انقلاب اسلامی، فرهنگنامه رجال روحانی عصر امام خمینی(ره)، ج ۱، چاپ اول، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹ش.

۲۹- مرکز فرهنگی تربیتی نور ولایت، روزها و رویدادها، چاپ چهارم، قم، پیام مهدی(عج)، ۱۳۷۹ش.

۳۰- مطهری، مرتضی، احیاء تفکر اسلامی، تهران، صدرا، ۱۳۸۸ش.

۳۱- مطهری، مرتضی، آینده انقلاب اسلامی ایران، چاپ سی و هشتم، تهران، صدرا، ۱۳۹۳ش.

۳۲- مطهری، مرتضی، پیرامون انقلاب اسلامی، تهران، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۰ش.

۳۳- مطهری، مرتضی، داستان راستان، ج ۱، تهران، صدرا، ۱۳۸۰ش.

۳۴- مطهری، مرتضی، فلسفه تاریخ، ج ۱، تهران، صدرا، ۱۳۸۵ش.

۳۵- موسوی خمینی، سیدروح الله، صحیفه امام، ج ۷، چاپ پنجم، تهران، موسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی(ره)، ۱۳۸۹ش.

۳۶- مؤمنی، محسن، استاد مطهری، چاپ اول، تهران، دفتر انتشارات کمک آموزشی، ۱۳۸۲ش.

۳۷- نصری، عبدالله، حاصل عمر سیری در اندیشه های استاد مطهری، ج ۲، چاپ اول، تهران، فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۳ش.

۳۸- واثقی، محمدحسین، مصلح بیدار، ج ۱، چاپ اول، تهران، صدرا، ۱۳۷۹ش.

۳۹- واعظ زاده خراسانی، محمد، سرگذشت های ویژه از زندگی استاد شهید مرتضی مطهری، ج ۲، تهران، مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر.

۴۰- هزار، علیرضا، دانشوران قم، قم، انتشارات زائر، ۱۳۸۴ش.

### نشریات

۴۱- رجب بیگی، مجتبی، مجله جهاد(مصاحبه با سید محمد باقر حجتی)، تهران، ۱۳۶۱/۲/۱۸ش.

۴۲- شریف، رمضان، مجله پیام انقلاب، ۱۳۶۰/۲/۱۲، سال دوم، تهران، شماره مسلسل ۳۱.

۴۳- علوی، سید مسعود، مقاله حکمت مطهر، مجله گلبرگ، اردیبهشت ۱۳۸۳ش، شماره ۵۰.

۴۴- گلی زواره، غلامرضا، وصف وارستگی، ماهنامه پاسدار اسلام (ماهنامه عقیدتی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی)، شماره ۲۳۳-۲۳۴.

۴۵- ماهنامه «کیهان فرهنگی» در شماره بهمن ۱۳۸۸ در مصاحبه ای با آقای جلال الدین فارسی، شماره ۲۸۰ و ۲۸۱.

۴۶- مجله حوزه، شماره ۴۳-۴۴، مصاحبه با آیت الله سید مرتضی مبرقعی (چشم و چراغ مرجعیت).

### سایت ها

۴۷- پایگاه خبری تحلیلی، رد پای شریعتی در ترور مطهری؛ نقش دکتر شریعتی در شکل گیری گروه فرقان، ۱۹/۱۲/۱۳۹۳

<http://andisheh-kermanshah.ir/index.php/article/>